

5. Ніздельська І. Валютна політика: основні етапи та особливості її реалізації в Україні / І. Ніздельська // Банківська справа. – 2009. – № 4. – 141 с.
6. Основні тенденції валютного ринку України – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
7. Евродоллар: Валютный рынок Украины – Режим доступу: <http://www.eurodollar.com.ua/2011/11/31-2011-04-2011.htm>.
8. Валютный рынок Украины в 2011–2012 гг. и вступление в ЕС – Режим доступу: <http://www.fxclub.org>
9. Пашко Євгенія Олександрівна. Механізм інтеграції України до світового валютного ринку: дис. канд. екон. наук: 08.05.01 / Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2004. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-gu.net/diss/cont/28264.html>.
10. Валютно-курсова стабільність та регулювання валютного курсу в умовах світової фінансової кризи – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/Economics/61519.doc.htm.

УДК 347.191.11:504(045)

РУДЕНКО Н.В.,
Інститут міжнародних відносин НАУ,
доцент кафедри міжнародних економічних
відносин і бізнесу, к.е.н., доц.

СМЕРЕЧАНСЬКА Х.В.,
Інститут міжнародних відносин НАУ,
студент

ДІЯЛЬНІСТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В ТРАНСКОРДОННОМУ ЕКОЛОГІЧНОМУ ПРОСТОРИ

Анотація. В статті розглядаються екологічні наслідки діяльності ТНК в приймаючих країнах, досліджується вплив міжнародних організацій на екологічну політику та виробництво екологічних товарів.

Ключові слова: транснаціональні корпорації (ТНК), екологічне регулювання, екологічна політика, модель оцінки екологічної практики ТНК, "Зелене відмивання" («Greenwash»), "екологізація" попиту.

Аннотация. В статье рассмотрено экологические последствия деятельности ТНК в принимающих странах, исследуется влияние международных организаций на экологическую политику и производство экологических товаров.

Ключевые слова: транснациональные корпорации (ТНК), экологическое регулирование, экологическая политика, модель оценки экологической практики ТНК, «Зеленое отмывание», «экологизация» спроса.

Annotation. In the article the environmental impact of TNCs in the host countries is reviewed, the influence of the international organizations on the environmental policy and production of environmental policy and production of environmental goods are also examined.

Key words: transnational corporations (TNCs), environmental regulation, environmental policy, the TNCs environmental practices assessment model, "Greenwash", "greening" of demand.

Постановка проблеми. В умовах глобальних трансформацій екологізація економічної діяльності отримує нові імпульси і нову якість. Загострення глобальних екологічних проблем потребує переорієнтації всієї системи господарського відтворення та ресурсокористування на принципах, які мають відповідати нагальним завданням екологічної безпеки.

Характерною особливістю сучасного світового розвитку є використання потенціалу двостороннього та багатостороннього співробітництва в процесі реалізації комплексу екологічних заходів та програм екологічного менеджменту.

Взаємодія ТНК і приймаючих країн, особливо тих, які знаходяться в процесі структурної трансформації, постійно продукує масштабні проблеми, що є закономірним результатом транснаціоналізації, як об'єктивного процесу і основи сучасних глобальних зрушень.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Методологічні аспекти функціонування ТНК та екологізації їхньої діяльності знайшли певне висвітлення у працях багатьох західних вчених: Дж.Мілімена, Дж.Оттмана, Т. Панаєту, Т.Пітерса, М.Портера, Д.Уїлер, Х.Хеттіж, С.Шмідхейні, Д.Есті Й.Рандерса, Д.Сейера, та інших; російських та українських дослідників цих проблем: А.І.Амоши, Я.Б.Базилук, О.Г.Білоруса, О.А.Васюта, І.Г.Гречановської, Б.Данилишина, М.А.Дудченка, Г.Н.Климка, В.П.Клочка, Д.Г.Лук'яненко, В.Є.Новицького, Є.Г.Панченка, Ю.М.Пахомова, А.М. Поручника, В.Д.Писарєва, О.І.Рокочої, А.Румянцева, А.С.Філіпенка, тощо.

Економіко-екологічні аспекти глобалізації постійно розглядаються та висвітлюються фахівцями ЮНЕП, ООН, Світового банку, СОТ, Комісії ЄС, інших впливових міжурядових та неурядових організацій, серед яких слід відзначити Римський клуб, під егідою якого було вперше вироблено важливі концептуальні підходи до ефективного і екологічно безпечного розвитку.

Метою статті є дослідити вплив ТНК на екологію приймаючих країн, особливо тих, які знаходяться в процесі структурної трансформації, побачити в діяльності ТНК не лише позитивний вплив і користь, яку вони приносять для економіки даних країн, а також, які втрати понесуть приймаючі країни.

Виклад основного матеріалу. Транснаціональні корпорації ще в другій половині ХХ ст. посіли ключове місце в світовому господарстві і на сучасному етапі задають динаміку його розвитку. ТНК виступають механізмом максимізації прибутку, адже поширення діяльності на територію багатьох країн дає очевидні переваги – як економічні (доступність тих чи інших ресурсів), так і юридичні (недосконалість законодавства певних країн, що дозволяє звільнитись від митних, податкових та інших обмежень). ТНК в прямому сенсі рухають сучасну економіку, створюють робочі місця, їхня діяльність робить доступними численні блага для бідних країн. [2]

Сьогодні в епоху економічної глобалізації спостерігається значне зростання кількості ТНК і обсягу прямих іноземних інвестицій. Згідно з Доповіддю про світові інвестиції, що підготувала Конференція Організації Об'єднаних Націй з торгівлі і розвитку – ЮНКТАД, яка традиційно вивчає діяльність ТНК, у світі налічується 100 тис. транснаціональних корпорацій. 75% світової торгівлі приходить на внутрішньофірмові операції цих корпорацій, а їхні прямі закордонні інвестиції дорівнюють 2,5 трлн. доларів.

Але, на превеликий жаль, проблематика діяльності ТНК не вичерпується суто економічною логікою. Вона має надзвичайно велике значення в контексті проблем охорони навколишнього середовища, інтересів низки країн, що розвиваються, а також країн з перехідною економікою, які постали перед необхідністю вжиття радикальних заходів для забезпечення власної екологічної безпеки.

Можна зазначити, що найбільші і найнебезпечніші екологічні катастрофи мають місце саме в країнах, які ще не сформували міцну екологічну законодавчу базу і не здатні самостійно дати відсіч потужним транснаціональним корпораціям, які користуються їх безвихідним становищем.

Одна з таких катастроф, яка спричинила загибель багатьох людей, – аварія на хімічному підприємстві великої міжнародної корпорації Union Carbide, розташованому в Бхопалі (Індія). У 1984 році, в ніч з 2 на 3 грудня, понад 40 тонн отруйного метилового газу ізоціаніду потрапило у навколишнє середовище. Тисячі людей загинули одразу, загальна кількість жертв, з урахуванням тих, що померли від хвороб пізніше, перевищила 10000. Корпорація відшкодувала індійському урядові 470 млн. доларів, однак достатньо ефективної допомоги постраждалим не було надано. Водночас ця катастрофа спонукала до роздумів не лише про необхідність зміни ставлення до технологічно небезпечних підприємств, а й про відносини між великими ТНК і урядами країн, що розвиваються, про необхідність жорсткішого контролю та справедливішого розподілу доходів.

Інша катастрофа 80-х років, яка заподіяла значну екологічну шкоду, – загибель танкера компанії Exxon Valdez 24 березня 1989 року. Від великої нафтової плями постраждали фауна і флора океану, жителі прилеглих регіонів, погіршився стан їхнього здоров'я, вони втратили робочі місця, пов'язані з рибальством.

Подібний випадок стався у 1998 р. в Киргизстані, коли на березі ріки Барскоон, що впадає у високогірне озеро Іссик-Куль, біля селища зазнав аварії вантажний автомобіль золотодобувної компанії "Кумтор оперейтинг", що є дочірнім підприємством канадської корпорації "Камеко". Машина перевозила двадцять тонн ціаніду натрію. У результаті аварії біля двох тонн отрути опинилися в річці. Офіційне розслідування дійшло до висновку, що аварія відбулася через елементарне порушення техніки безпеки співробітниками компанії, що здійснювали транспортування небезпечного вантажу [3].

Негативні екологічні наслідки мають і не аварійні, а поступові техногенні процеси та події. Характерним прикладом є погіршення стану атмосфери, яке передусім позначається на здоров'ї людей та умовах репродукції видів тварин і рослин, а також має й соціально-економічні виміри. Так, наявність в атмосфері забруднюючих речовин спричиняє дедалі більшу корозію не лише металів, а й кам'яних споруд. Останніми десятиліттями ХХ ст. постала загроза прискореної руйнації через наявність кислотних та інших агресивних елементів у повітрі пам'яток стародавньої культури: в Єгипті – пірамід і Сфінкса, в Італії – римського Колізею, у Греції – Парфенона, інших історичних об'єктів. За даними природоохоронних організацій США, лише у цій країні щорічні збитки, заподіяні усім видам споруд через забруднення атмосфери, становили у 90-ті роки щонайменше 600 млн. доларів.

Разом з тим, це був тільки початок руйнівного впливу ТНК на навколишнє середовище. Сьогодні ці «економічні гіганти» і надалі продовжують свою діяльність, не дивлячись на екологічну загрозу, яку вони спричиняють, а керуються тільки економічною вигодою.

Так, варто згадати події 20 квітня 2010 року, коли через численні порушення в діяльності компанії British Petroleum відбувся розлив нафти в Мексиканській затоці, що принесло чималі збитки навколишньому середовищу і призвело до загибелі 11 людей. У місцеві води було викинено 5 млн. барелів нафти. Міністерство Юстиції США подало позов на BP та ще 8 компаній. Урядовці вимагали повністю відшкодувати збитки, завдані навколишньому середовищу та компенсувати всі витрати пов'язані з усуненням наслідків катастрофи. Оцінка компенсації витрат становила близько 40 млрд. доларів. Цього разу компанія не мала інших варіантів як виплатити всі кошти, але в даному випадку мова йшла про США. В ідентичній ситуації, але із заміною США на слабо розвинену країну, яка б не мала чіткої законодавчої бази і звичайно не змогла б зрівнятися за економічними потужностями із високорозвиненими країнами, все могло б закінчитись по-іншому і явно не на користь приймаючої країни.

Якщо говорити про Україну, то останніми роками існують перспективи видобутку нафти в регіоні Чорноморського шельфу, та через неспроможність організувати цей процес самостійно та через нестачу фінансових ресурсів наша держава змушена об'єднувати зусилля з іншими компаніями, які готові надати допомогу. Так, на даний момент існують пропозиції Бразилії, Німеччини та ряду інших країн спільно розробляти шельф Чорного моря. Але в Україні не настільки досконалі нормативно-правова та законодавча бази, щоб уберегтись від нав'язування чужої волі та порушення нормативно-правових актів, які в подальшому можуть вплинути на погіршення екологічної ситуації в Україні.

Гуманітарні, екологічні та економічні втрати від катастроф і руйнівних та шкідливих технологічних процесів породжують природне прагнення подолати їхні наслідки й запобігти аналогічному перебігу подій у майбутньому. Постає необхідність формулювання нових вимог до національного та міжнародного екологічного регулювання. Зокрема, слід наголосити на таких напрямках діяльності:

- міжнародне співробітництво з метою попередження та подолання наслідків катастроф, запровадження безпечніших моделей господарювання;
- прийняття національних програм екобезпеки і забезпечення відповідного міжнародного контролю;
- підвищення вимог до безпеки виробничої діяльності компаній, які займаються екобезпечними видами бізнесу, а також всередині самих компаній
- забезпечення корпоративної соціальної відповідальності за наслідки діяльності.

Інтенсивна експлуатація природних ресурсів, у першу чергу корисних копалин та інших екосистемних послуг, стала рушійною силою економічного розвитку України та багатьох інших країн.

Провідну роль у сировинному секторі економіки нашої країни відіграють десятки транснаціональних корпорацій (ТНК). Їхня ділова активність впливає на всі сторони життя суспільства, зокрема і на стан навколишнього природного середовища, вона усе більше зачіпає інтереси населення, знижуючи якість його життя. ТНК контролюють основні галузі промисловості, а також 80% земель в усьому світі, використовуючи їх для виробництва сільськогосподарських культур, що згодом експортуються. Однак досить часто ці землі використовуються на шкоду інтересам внутрішнього сільськогосподарського ринку. Двадцять ТНК контролюють 90% світового ринку пестицидів. Крім того, саме на ТНК лежить відповідальність за виробництво більшої частини генетично модифікованої сільськогосподарської продукції, можливі негативні впливи якої на організм людини дотепер до кінця залишаються не вивченими. ТНК є основними виробниками речовин, які містять хлор, багато з яких є токсичними, не розкладаються впродовж досить тривалого часу і здатні накопичуватися в людському організмі (ДДТ, діоксини та інші речовини). Наприкінці 80-х років 25% всіх експортованих пестицидів, поставлялися американськими компаніями, у той час як в Америці ці препарати були заборонені [3].

Транснаціональні корпорації виступають провідною формою глобалізації виробничого та інвестиційного співробітництва, яким властива легкість у переміщенні своїх капіталів і виробничих потужностей у регіони з більш сприятливими для них економічними та політико-правовими умовами, що нерідко сприяє посиленню соціально-економічних та екологічних диспропорцій між окремими країнами [1].

ТНК лідирують в експорті та імпорті продукції і технологій, які заборонені в окремих країнах, внаслідок їхньої потенційної небезпеки для здоров'я людей. Оскільки в розвинених країнах за порушення екологічних норм на винних накладають багатомільйонні штрафи, то ТНК активно користуються розходженнями в законодавствах розвинених і країн, що розвиваються, переносять забруднюючі та потенційно небезпечні виробництва в останні, де менш жорсткі правовий екологічний й інвестиційний режим. Для приймаючих країн це означає ріст екологічних ризиків.

Існує велика кількість методик оцінки екологічної практики ТНК, у тому числі для складання рейтингів "стійкості" Dow Jones й Financial Times, оцінок ЮНКТАД, Всесвітнього фонду дикої природи та інших авторитетних урядових і неурядових організацій. На основі їхнього аналізу І.В.Герасимчук [2] пропонує узагальнену модель оцінки екологічної практики ТНК, засновану на трьох основних критеріях:

- 1) зниження (підвищення) кількісних показників негативного впливу компаній на навколишнє середовище (що важливо для аналізу поточної екологічної практики);
- 2) зниження (підвищення) кількісних показників використання природних ресурсів (це також істотно для аналізу поточної екологічної практики);
- 3) вибір при інвестиційних рішеннях технологій, устаткування і ноу-хау для зіставлення з найкращими зразками з екологічної точки зору (що необхідно для прогнозування майбутньої екологічної практики).

При наявності повної інформації по цих трьох складових можна чітко визначити, у якому напрямку розвивається екологічна практика тієї або іншої компанії [2, с. 92-98].

Важливо зазначити, що діяльність ТНК, що наносять збиток навколишньому природному середовищу тісно пов'язана з таким поняттям як «Greenwash». На українську мову цей термін можна перевести як "Зелене відмивання". «Greenwash» з'явився в розвинених країнах в 1970-і роки. Особливу популярність ця стратегія набула тоді, коли почався стрімкий ріст суспільної екологічної свідомості. «Greenwash» – це помилкова, хибна інформація, яка розповсюджується ТНК, для створення екологічного іміджу в очах громадськості та задля уникнення уваги з боку влади та екологічних інспекцій. Явище Greenwash має багато форм: від дорогих рекламних кампаній, що підкреслюють важливість збереження екологічної рівноваги на планеті, до участі ТНК у конференціях із проблем захисту навколишнього середовища та екологічних форумах. Ці зусилля ТНК спрямовані на те, щоб позиціонувати себе в очах громадськості як друга та захисника природи і уникнути державних та міжнародних санкцій за свою забруднюючу діяльність і порушення міжнародних та державних екологічних стандартів [3].

На той час, коли Організація Об'єднаних Націй проводила конференцію з захисту навколишнього середовища та розвитку (UNCED) у Ріо-де-Жанейро в червні 1992 р., «Greenwash» став уже глобальним явищем. Сорок вісім керівників провідних ділових структур світу брали участь у конференції UNCED. Ці керівники сформували Ділову Раду за Стійкий розвиток (BCSD), якій Генеральний Секретар UNCED Моріс Струг доручив забезпечення ділової перспективи конференції. BCSD (Ділова Рада) разом з більш традиційною групою лобіювання – Міжнародною торговельною палатою (ICC), мала безпрецедентний доступ до Секретаріату UNCED та екстраординарний вплив на складання й прийняття ключових резолюцій конференції, включаючи конвенції по біологічній розмаїтості та клімату і "Порядку Денному XXI століття" (програма ООН з екології та природокористування).

Була підкреслена важливість таких напрямків роботи, як ошадне використання природних ресурсів, ревізія екологічних аспектів своєї діяльності, організація наукових досліджень по запобіганню негативних екологічних процесів, вживання заходів для використання та передачі приймаючій країні «зелених» технологій, сприяння розробці і поширенню таких технологій, розробка стратегій запобігання екологічних ризиків діяльності, постійний контроль керівництва ТНК за виконанням природоохоронних вимог всіма філіалами, широке інформування громадськості та офіційних органів країни про свою екологічну політику.

Але, найчастіше, гонитва за прибутком змушує ТНК ігнорувати можливі негативні наслідки їхньої діяльності для навколишнього середовища. Очевидно, що ринкові механізми не досить ефективний засіб обмеження діяльності глобальних компаній, якіносять збиток навколишньому середовищу. Тому, зважаючи на наслідки для екосистем діяльності ТНК, на міжнародному рівні в останні роки активізувався процес розроблення правил екологічної поведінки корпорацій. Адже екологічний фактор у діяльності транснаціональних корпорацій становить особливий інтерес як у пошуку вдалих шляхів виходу із глобальної екологічної кризи, так і з погляду зміни екологічної практики самих ТНК. Зрозуміло, що значення екофактора в їх діяльності буде постійно зростати у майбутньому.

Водночас зберігається різноманітність теоретичних і практичних підходів до системи відносин "ТНК – навколишнє середовище" з боку регулюючих національних і міжнародних установ, самих ТНК, громадськості і вчених. Ще з 70-х років минулого століття у закордонних дослідженнях і публікаціях значну увагу приділяють питанням взаємозалежності екології та соціальної відповідальності бізнесу.

Світовий природоохоронний рух "Грінпіс" (Greenpeace) традиційно розглядає потужні ТНК, як головного опонента збереження довкілля та основного руйнівника озонового шару Землі. На екологічному ринку думка споживачів про ті чи інші підприємства і компанії та продукцію, яку вони виробляють, а також і попит на неї визначаються не лише споживчими властивостями продукції, але й її "екологічним іміджем" у засобах масової інформації (ЗМІ). Прикладом формування екологічної складової попиту під впливом "зеленого" руху та ЗМІ слугує компанія проти аерозолів, у яких можуть міститися речовини, що руйнують озоновий шар Землі.

Таким чином, "екологізація" попиту на різні товари і послуги, особливо в розвинених країнах, набуває дедалі більшого значення для ТНК. Для задоволення вимог споживачів компанії, у ряді випадків, вимушені змінювати весь технологічний процес. Зокрема, у 80-ті роки ХХ ст. багато компаній целюлозно-паперової промисловості переглянули свою технологію виробництва у зв'язку із протестами проти використання чистого хлору під час вибілювання паперу. Неурядова організація "Грінпіс" та широкі кола громадськості висловили свої протести щодо хлоромістких стоків, які після скидання можуть реагувати з органічною матерією, утворюючи високотоксичні сполуки. Проблему не можна було вирішити за рахунок встановлення очисних споруд, тому були розроблені нові, інтегровані технології, за яких чистий хлор або взагалі не використовувався, або використовувався його двоокис [2].

Зміна екологічних вимог споживачів породила нову хвилю інвестицій у целюлозно-паперове виробництво Німеччини та орієнтованих на німецький ринок Скандинавських країн. На початку 90-х років ХХ ст. використання чистого хлору у целюлозно-паперовій галузі Швеції скоротилося вдвідесятеро, Фінляндії – у п'ять разів. Поступово аналогічний процес почався також у країнах, які розвиваються, – експортерах паперу. Згодом відмова від використання чистого хлору у США та низці інших країн стала не лише вимогою ринку, але й офіційним екологічним стандартом компаній та фірм. ТНК за допомогою рекламування та зв'язків із громадськістю, намагаються підвищити попит на свою продукцію, позиціонуючи її як більш "екологічну", ніж у конкурентів. Але збільшити попит споживачів на продукцію із сумнівною екологічною репутацією, як правило, можна лише при зниженні ціни на неї. Оскільки на деяку продукцію внаслідок екологічних побоювань падає попит у Європі, США, Японії, виробники продають ці товари у країнах з меншим рівнем доходу на душу населення. Наприклад, це стосується збуту трансгенних продовольчих товарів, попит на які у США і ЄС обмежений [3].

З огляду на це, побоювання екологів зумовлює також тенденція поступового переміщення центрів попиту на неекологічні товари із розвинених країн, в країни, що розвиваються, а також у Південно-Східну Азію. У цих державах вимоги до екологічності товарів набагато нижчі, ніж у розвинених країнах. Проте і тут, хоча і повільно відбувається "озеленення" споживчих переваг. Не менш важливою обставиною є "екологізація" попиту самих ТНК, як найбільших споживачів промислових та харчових товарів у світовому масштабі. Різні дослідники та представники міжнародних організацій бачать в екологічній політиці запоруку поліпшення екологічної практики у світі. "Хартія підприємців по переходу до стійкого розвитку", прийнята у 1991р. Міжнародною торговельною палатою (принцип 11), також рекомендує міжнародним компаніям "заохочувати ширше використання постачальниками" принципів сталого розвитку. Багато компаній прагнуть дотримуватися цієї поради на практиці [4].

Особливо важливо те, що ТНК пред'являють суворі екологічні вимоги постачальникам не лише у розвинених країнах (де існує жорстке державне регулювання), але й у країнах, що розвиваються, та країнах із перехід-

дною економікою (де державне регулювання переважно набагато поступається в суворості екологічним стандартам окремих ТНК). В екологічній політиці компаній конкурентів у 70-80-ті роки ХХ ст. екологічний чинник поступово набував дедалі вагомішого значення для конкурентоспроможності компаній.

Саме у цей період дослідники відзначають зниження ролі цінової конкуренції та підвищення значення соціальної й екологічної політики компаній країн як чинника їх конкурентоспроможності на світовому ринку [5].

Для більшості потужних промислових фірм екологічна конкурентна стратегія охоплює просування на ринок інформації про "екологічність" самого виробничого циклу, а не лише отримувану кінцеву продукцію. Прикладом може бути конкуренція двох потужних міжнародних нафтогазових компаній, які одночасно є лідерами британського ПЕК: British Petroleum і Royal Dutch/shell. British Petroleum, яка позиціонує себе як "екологічна" компанія, на рубежі ХХ-ХХІ ст. провела ребрендинг, вибравши своїм корпоративним кольором зелений. Shell не проводить ребрендингу, але приділяє величезну увагу зв'язкам з громадськістю щодо екологічних аспектів. Як символ "озеленення" і переходу на альтернативні джерела енергії Shell встановила вітряний електрогенератор поряд зі своїм лондонським офісом на березі Темзи.

Але, засоби масової інформації і неурядові організації, за нагоди, швидко розповсюджують образ тої або іншої ТНК як "екологічного злочинця". Такі прецеденти активно використовують проти компанії безпосередні конкуренти. Початок "екологічного процесу" проти ТНК в одній країні (наприклад, приймаючій державі, яка розвивається) може спровокувати аналогічні розслідування в інших державах, зокрема в країнах реєстрації компаній, країнах, де проживають основні акціонери корпорацій, а також на їх основних ринках збуту. Саме з цієї причини дедалі більше ТНК, поряд з традиційними річними звітами, почали публікувати документи про результати діяльності фірми в екологічній діяльності. Наприклад, у компанії Anglo-American відповідна щорічна доповідь має назву "Звіт про безпеку, охорону здоров'я, збереження довкілля" (Safety, Health and Environment Report), у фірми Unilever – "Доповідь про екологічну результативність" (Environmental Performance Report), корпорації Royal Dutch/Shell – "Доповідь про населення, планету і доходи" (People, Planet and Profits), у деяких інших екологічний розділ входить у соціальний звіт (Social Report). У багатьох випадках представники ТНК прагнуть увійти до складу рад директорів провідних "зелених" неурядових організацій, щоб налагодити з ними взаємодію [6, 7]. Як і в інших країнах, в Україні відбувається поступова "екологізація" попиту на продукцію компаній і "озеленення" бізнес-середовища. Але екологічні вимоги для транснаціональних корпорацій в Україні не дуже суворі, а навіть лояльні.

У перспективі іноземні інвестиції також будуть пов'язані зі збільшенням навантаження на довкілля. Сценарії розвитку ситуації відносно екологічних наслідків діяльності ТНК в Україні значною мірою залежать від дій вітчизняної законодавчої і виконавчої влади у сфері природоохоронного регулювання, а також від макроекономічного і політичного середовища в країні.

Також, незважаючи на загальну тенденцію до вдосконалення екологічної практики українських і закордонних компаній, у майбутньому, як і у теперішній час, відмінності у екологічній практиці різних компаній та підприємств будуть зберігатися навіть у рамках однієї галузі. Тому для вирішення наявних екологічних проблем у нашій країні та попередження можливих кризових явищ і транскордонного забруднення необхідне вдосконалення та посилення національного природоохоронного законодавства, а також контроль за імпортом токсичних речовин і відходів шляхом залучення до цього широкого кола громадськості. Як показує іноземний досвід, при збереженні макроекономічної і політичної ситуації, посилення екологічних вимог, як правило, не призводить до відтоку іноземних інвестицій.

Також треба зауважити, що використання потужними корпораціями екологічної політики як інструменту конкурентної боротьби сприяє економічному розвитку, оскільки формує більш суворі екологічні вимоги у споживачів.

Висновок. Таким чином, провідні ТНК світу визначають напрям розвитку міжнародної економіки і диктують правила гри. Тому, державні органи та екологічні організації повинні об'єктивно ставитися до всіх ТНК, які діють на території країни враховуючи той факт, що жодна з них ніколи не поставить навколишнє середовище вище від своєї головної мети – одержання прибутку. При визначенні економічного ефекту від експортно-імпортних операцій, як правило, не враховується їх негативний вплив на навколишнє природне середовище. Разом з тим, економічний ефект від експортно-імпортних операцій повинен зрівнюватися з витратами, що виникають внаслідок погіршення стану довкілля. Тому екологічні норми та стандарти повинні охоронятися законодавством країн-реципієнтів, а за їхнє порушення повинні застосовуватися радикальні санкції.

Список використаних джерел

1. Винникова Т.А. Современные ТНК: проблемы экологической и социальной ответственности: Дис. канд. экон. наук: 08.00.14 / Т.А. Винникова. – Москва, 2001. – 150 с.
2. Герасимчук И.В. Экологический фактор в деятельности транснациональных корпораций / И.В.Герасимчук // Пространство и время в мировой политике и международных отношениях. В 10 т. / под ред. А. Ю. Мельвиля; Рос. ассоциация междунар. исследований. – М.: МГИМО-Университет, 2007. – Т. 5: Международное экономическое сотрудничество в глобальном мире / под ред. Н. Н. Ливенцева. – 140 с.
3. Фокин, С. Влияние транснациональных компаний на конкурентоспособность стран [Электронный ресурс] / С.Фокин // Режим доступа: <http://georub.narod.ru/student/fokin/3/4.htm> .

4. Рогач О. Міжнародні інвестиції: теорія і практика бізнесу транснаціональних корпорацій. – К: Либідь. – 2005. – 720 с.
5. Кони́на Н.Ю. Менеджмент в международных компаниях. – М.: Проспект, 2008.
6. Терехов С.М., Прокопенко О.В. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток національних економічних систем // Вісник СумДУ. – 2010. – №1. – С.103-113.
7. Савченко Е.О., Шляхи транснаціоналізації українських підприємств та стратегії взаємодії з ТНК. С.349-353./Електронний ресурс: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/pips/2008/BSEC_2008/Pages%20from%20tom1/0349.pdf.
8. www.ukrstat.gov.ua.
9. Болгарова Н.К., Паневник Т.М. Транснаціональні корпорації в аспекті розвитку глобалізаційних процесів. /Ефективна економіка. Електронне наукове фахове видання. – 2011, №1, Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=445>.
10. <http://news.dt.ua/tags/shiel%27f-chiernogho-moria>.
11. <http://politcom.org.ua/?p=67>// стаття «Транснаціональні корпорації – невловимі злодії».
12. United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD // www.unctad.org.

УДК 330.322.5:621

СКОРОБОГАТОВА Н.Є.

Національний технічний університет України «КПІ»,
к.е.н., доц.

СЕРГІЄВА Ю.О.,

Національний технічний університет України «КПІ»,
студент

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВ ПІДЙОМНО-ТРАНСПОРТНОГО МАШИНОБУДУВАННЯ

***Анотація.** У статті представлено статистично-аналітичне дослідження ефективності інвестиційних процесів у машинобудівній галузі України, досліджено сутність категорії «ефективність», здійснено аналіз основних видів ефективності інвестиційних проектів, виявлено недоліки оцінки ефективності інвестиційних проектів, надано пропозиції щодо складу показників ефективності інвестиційних проектів.*

Ключові слова: інвестиції, іноземні інвестиції, ефективність, інвестиційний проект, машинобудування, основні фонди.

***Аннотация.** В статье представлено статистическо-аналитическое исследование эффективности инвестиционных процессов в машиностроительной отрасли Украины, исследована сущность категории «эффективность», осуществлен анализ основных видов эффективности инвестиционных проектов, определены недостатки оценки эффективности инвестиционных проектов, предоставлены предложения относительно состава показателей эффективности инвестиционных проектов.*

Ключевые слова: инвестиции, иностранные инвестиции, эффективность, инвестиционный проект, машиностроение, основные фонды.

***Annotation.** In this article are presented statistical and analytical research of efficiency of investment processes in machine-building industry of Ukraine, the essence of the category of «efficiency», the analysis of basic types of efficiency of investment projects is carried out, found out the lacks of estimation of efficiency of investment projects, given the proposals for performance indicators of investment projects.*

Key words: investments, foreign investments, efficiency, investment project, engineer, capital assets.

Постановка проблеми. Розвиток машинобудівного комплексу України – це один із пріоритетних напрямків діяльності нашої держави, оскільки це комплексна галузь, яка визначає науково-технічний прогрес в усьому народному господарстві, оскільки забезпечує усі галузі основними фондами. Проте, в умовах кризи 2008 – 2009 років більш гостро постає проблема якості технічного забезпечення реального сектору, а саме: незадовільний стан основних фондів, недостатні темпи їх оновлення, недостатня підтримка галузі з боку держави, важкість отримання кредитів та проблематичність їх повернення, фінансова нестабільність, низький рівень інноваційної активності підприємств галузі тощо. Одним із шляхів вирішення проблем підвищення ефективності діяльності підприємств машинобудівної галузі є залучення іноземних інвестицій, особливо у приватний сектор, які мають незаперечні переваги порівняно з іншими видами фінансування, адже є додатковим джерелом інвестування у вітчизняне виробництво, модернізацію та технічне переоснащення галузей, не збільшуючи при цьому зовнішнього боргу країни, а створюючи додатковий капітал для погашення забор-